

educació permanent, col·lectius vulnerables i autoritarismes quotidians

Q
42

17
2013

Aquest número ha estat coordinat per David Abril, Universitat de les Illes Balears

editorial

carpeta

Pedagogia de la memòria, una resposta als autoritarismes de gènere

Isabel Carrillo Flores • 5

Un recorregut d'investigació-acció des de la pedagogia de Paulo Freire en l'aprenentatge de l'italià com a L2 en adults

Alessio Surian, Consuelo Surian • 14

Protegir-nos per canviar el sistema, l'experiència de les defensores de drets humans a Mesomèrica

Marusia López • 24

Radicalització, famílies extremistes i altres metàfores: relat d'un viatge enlloc

Alberto Izquierdo Montero i Teresa Aguado Odina • 28

contínua

La pedagogia de l'oprimit, fonament freireà de l'educació popular

Marco Raúl Mejía J. • 37

persones, territoris i experiències

La Participació Ciutadana en els contextos d'exclusió: el cas del barri de la Coma

Rosario Faet Gallur • 85

Removent runes: encarnant els silencis d'un passat violent: una simbiosi necessària

Julia Estela Monárrez Fragós • 90

Educació per a la Salut (EPS) amb Persones que Exerceixen Prostitució (PEP).

Ana Mascaró Garcia • 97

Estratègia Anti-rumors

Ramon Sanahuja • 100

investigació

Sobrietat i riquesa educativa en una època de transició. Educació informal en els moviments de les economies diverses

Antonia de Vita • 107

arxiu

fotografia

«Menos jaulas y más aulas» • 121

dialògica

És l'educació, estúpids!

Salomó Marquès i Sebas Parra • 123

llibres

La "polis" segrestada. Propostes per a una Ciutat educadora

Consol Aguilar • 133

Sumari

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitzi el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

llibres

Díez Gutiérrez, Enrique J.- Rodríguez Fernández, Juan R. (2018). *La “polis” secuestrada. Propuestas para una Ciudad educadora*. Gijón: Ediciones Trea.

La “polis” segrestada. Propostes per a una Ciutat educadora

Consol Aguilar, Universitat Jaume I, Castelló

Els autors d'aquesta obra són dos professors de la Universitat de León, Enrique Díez i Juan Rodríguez i aborda les conseqüències en la ciutat del discurs neoliberal que, destaquen, pretén produir i gestionar un paisatge urbà i geogràfic favorable per als seus objectius, per a la seva reproducció i per a la seva legitimació social hegemònica. I ho fan abordant les seves conseqüències socials, mediambientals, educatives i arquitectòniques. Finalment proporcionen propostes per a un altre concepte de polis basat en la convivència i la solidaritat.

L'alternativa són les ciutats educadores vindicades com polis “com a espai polític de trobada, convivència i intercanvi per a la ciutadania [...] que fa de cadascun dels seus espais i moments un autèntic recurs educatiu al servei de la comunitat”.

En relació a les conseqüències socials, en un context de hiperurbanització i creixement de megaciutats, visibilitzen a les persones que viuen en condicions insalubres, sense una casa digna, com a conseqüència de la pobresa vinculada, a més, a altres problemes com la falta d'alfabetització o l'explotació infantil. En aquest context neoliberal el concepte d'inversió individual substitueix al bé comú. La llei del mercat, des del que anomenen “pillatge planetari”, substitueix el contracte social de comunitat. Tot és susceptible de comercialització i les persones s'entenen com a consumidores i clients. En un context que s'estructura conformant com monocultural, enfront de la riquesa de la diversitat del planeta, des de grans corporacions que controlen aquesta globalització capitalista, exposen

seguint a Galbraith (1992) dues característiques bàsiques que la mantenen: a) la ideologia de l'esforç (que culpabilitza a qui no té “èxit”, obviant les estructures socials i els contextos concrets o la iniquitat la de la pobresa i, b) la tolerància a la desigualtat i la injustícia que, a més, es naturalitzen com la norma (pseudomoral) davant de qualsevol qüestionament ètic, generant una identitat de submissió i egoisme individualista enfront de la solidaritat col·lectiva.

El neoliberalisme defensa un pensament únic, que remodela la subjectivitat, davant del que qualsevol qüestionament dissident és castigat i reprimit. La “emprenedoria” que ja apareix com a prioritària en els sistemes educatius occidentals obliga cada persona a revaloritzar constantment en funció del mercat de l'oferta i la deman-

da. L'empresa és el model a imitar; cada treballador-a passa de ser as-salariat a una empresa que es ven en un país d'autònoms, i seva és la culpa si no prosperen (oblidant la responsabilitat social). És la mutació a subjecte neoliberal que ha de viure en contínua competició amb els altres, pressionat pels resultats. S'ha introduït en els espais públics un model de gestió empresarial privada de les grans multinacionals, que redueix la solidaritat col·lectiva en la polis. Seguint Byung-Chul Han (2014) argumenten que s'ha passat de l'alienació i explotació aliena a l'autoexplotació voluntària. En aquest nou model es deslegitima el conflicte, s'erosionen els vincles socials i es converteix a la ciutadania en consumidors-es de serveis de tot tipus (salut, ocupació, formació...).

Al món hi ha més pobresa que mai i això empitjora en les polis neoliberals i a més, perversament, es naturalitza des de la interiorització que tot això és normal. Seguint a Marset (2005) destaquen les tres des: a) es redueix el (d)èficit públic, reduint la participació de l'Estat en l'activitat econòmica i retallant prestacions públiques, socials, sanitàries i educatives; es privatitzen les empreses públiques i, es retallen pensions públiques reorientant a privades, pensions voluntàries i assegurances voluntaris; b) (d)esregularització la-

boral, reduint els salaris base i potenciant el treball precari, eventual i submergit, el debilitament sindical i utilitzant als migrants indocumentats i indocumentades, i c) (d)eslocalització del capital cap a altres països on hi hagi més beneficiaris amb mà d'obra més barata i exempció d'impostos a aquestes empreses. Els beneficis empresarials en tot aquest procés augmenten, amb resultats desastrosos en els països empobrits i, a més, destaquen la profusió de conflictes bèl·lics encoratjats per països enriquits i multinacionals, per exemple per recursos energètics. Al llarg del llibre es van fent visible exemples aterridors.

Són transformats, per aquesta ideologia en personals. Les víctimes són explotades i, a més, exclòses, aïllades. En tota aquesta conjuntura que afecta tota la ciutadania els autors denuncien el silenci còmplice, des d'una justificació col·lectiva, perquè ningú vol baixar en l'escala social, el que incrementa el seu conservadorisme.

En segon lloc, respecte a les conseqüències mediambientals, Díez y Rodríguez evidencien que l'ecologia és incompatible amb el capitalisme i que la crisi ecològica mundial es defineix per dos trets: la globalitat i la irreversibilitat dels danys perquè cal tenir en compte la desaparició de espècies vegetals i animals, que ha minvat la

capa d'ozó i augmentat l'efecte hivernacle, portant a un canvi climàtic global amb desertització, acidificació de boscos i llacs i conversió de l'aigua potable en un bé escàs, amb la contaminació de mantells freàtics amb el abocament de deixalles industrials i domèstics als rius. Aporten, novament, dades esfereïdores com que cada dia 3900 nenes i nens moren com a conseqüència de malalties diarreiques derivades d'ingerir aigua bruta o d'una higiene deficient. Les conseqüències són inundacions, onades de calor, incendis, expansió d'espècies invasores i plagues, augment de malalties i deteriorament. Al costat d'aquest problema el de l'alimentació diversa i sana substituïda per una monocultura de menjar ràpid i processada. Des de nous exemples atroços mostren que les multinacionals controlen la tecnologia genètica i l'abandó o l'ajornament dels projectes de reforma ecològica i ambiental lligats a la població; mostren que la manca d'accés als aliments està unida a problemes polític-socials, a la injustícia i a la desigualtat.

En abordar en tercer lloc les conseqüències educatives, evidencien que per al capital financer el mercat de l'educació mundial significa, segons la UNESCO, 4 bilions de dòlars l'any. Aquest gran negoci ha estat la causa de la privatització de l'ensenyament, un

itinerari escolar paral·lel, arreu del món, vol dir la industrialització de la formació, que converteix l'educació en un producte, abandonant la idea que l'educació ha d'estar en primer lloc al servei del desenvolupament integral de les persones i de la formació d'una ciutadania crítica, perquè aquesta pugui intervenir en el seu món i transformar-lo. Ara ha de respondre prioritàriament a les necessitats del mercat i homogeneïtzar a la població des del pensament únic i acrític. Als països empobrits, a més, es manté dures polítiques de retallada de despeses que fins i tot fan retrocedir els pocs avenços aconseguits en escolarització.

S'està convertint el sistema públic educatiu en subsidiari de la privada sostinguda amb fons públics), és a dir, es desmantella el sistema amb els seus propis fons. Seguint a Gimeno Sacristán (1998,1999) recorden que després de la lliure elecció de centre s'oculta el rebuig a la barreja social i, també, afavorir contactes socials que en el futur els poden proporcionar avantatges sociolaborals. Els centres escolars passen a concebre com a subministradors de serveis i l'alumnat passa a ser client, redefinint la igualtat sota les condicions del lliure mercat, en el qual s'emmarca la llibertat d'elecció i es defineix i construeix socialment el concepte de "bona escola", lligat en l'imaginari soci-

al al prestigi de la privada. Paral·lelament s'exclou l'alumnat de minories generant un procés encobert de selecció. El sistema escolar passa de l'àmbit cultural i educatiu, a la lògica del mercat, des d'un darwinisme social que converteix la ciutadania en consumidors i consumidores, desplaçant la justícia social i la igualtat d'oportunitats, arribant a reinventar el privat, perversament, com a servei públic.

En el llibre es mostren nombrosos exemples units a aquesta nova ètica capitalista en la vida quotidiana i en els currículums, inclosa la Universitat, des d'un discurs pres del món empresarial i vinculat a l'emprenedoria i la gestió a curt termini, quan la lògica educativa exigeix temps, arribant al que Gentili (1997) anomena procés de "macdonalització", regit per quatre principis: eficàcia, càlcul, previsibilitat i control, destacant els autors: "Es converteix el procés educatiu en una tasca merament tècnica. Es retalla i es nega el caràcter eminentment social i polític de l'acte educatiu, que implica conflictes d'interessos, valors i ideals".

La gestió empresarial substitueix a l'humanisme "com a sistema d'intel·ligibilitat i de legitimitat de l'acció educativa", poc a poc la participació desapareix, reforçant el conformisme i l'obediència. Subratllen els autors que, a més, l'ètica del lliure mercat s'ha

combinat amb polítiques populistes, que fomenten la por, i els seus valors han generat un sentit comú reaccionari. El currículum s'ha convertit en objectiu per neoliberals i neoconservadors, per imposar una determinada cultura escolar que, com defensa Giroux, privilegia unes determinades representacions socials i oblida o silencia altres, convertint el llibre de text en el currículum escolar. Els itineraris segregadors són un altre dels greus problemes sobre els quals es reflexiona, aportant nombroses dades i informació.

Tot el que fins ara s'ha esmentat té conseqüències en la polis, la desaparició de la ciutat com a ecosistema, amb zones de trobada i intercanvi, es transforma des de l'homogeneïtzació arquitectònica, des de parcs clonats, accessos prohibits, videovigilància, murs i tanques, entre altres, i la construcció de grans centres comercials, tot des d'un augment de mesures de vigilància i de normatives reguladores i controladores. També evidencien la gentrificació i la museïficació del centre de les ciutats i la terrible especulació amb l'habitatge.

Però no es queden en la denúncia a tota aquesta doctrina neoliberal, ens fan propostes per a una polis basada en la convivència i en la solidaritat, plantejant el repartiment just de la riquesa,

com ara una política fiscal d'equitat i una legislació que permeti, per part dels governs, el control del mercat financer, alternatives que juntament amb altres es plasmen en diversos punts que es desenvolupen en el llibre com la democràcia participativa ciutadana o la desobediència civil. Al costat d'aquesta lluita anticapitalista s'inclou la lluita antipatriarcal i l'educació al servei de la ciutadania, entenent l'educació pública com un dret, i comparteixen diverses alternatives d'educació crítica que s'oposen a la doctrina neoliberal, experiències educatives desenvolupades i implementades amb èxit a diversos llocs del món que es basen en la inclusió (escoles democràtiques, escoles acceleradores i comunitats d'aprenentatge), des de la proposta educativa de "descentrar el centre, és a dir, aprendre a conèixer el món des dels seus marges", des dels ulls de les persones marginades, excloses, buscant visions policèntriques i interculturals. Una escola a més d'inclusiva, no sexista. Aquesta concepció, defensen, comporta la reordenació de l'espai públic i de l'arquitectura concebuda per a la ciutadania, defensa el decreixement i la sobrietat, el desenvolupament sostenible i la recuperació dels millors valors humans: fraternitat, justícia, igualtat i dignitat humana.

La seua reflexió inclou estratègies concretes com, per exemple, l'alliberament d'espais privats, la recuperació dels carrers per a la ciutadania, les okupacions amb creació d'experiències comunitàries autònomes i autogestionades, l'agricultura sostenible, el consum responsable o la imposició d'impostos verds. Totes aquestes propostes ens mostren, com defensen els autors, que un altre món i una altra educació són possibles. La seua lectura és molt recomanable des de la necessària reflexió que hem de fer sobre el nostre context, sobre el nostre paper i la nostra responsabilitat com a ciutadania i com a professorat, perquè mostren que hi ha una pedagogia de la resistència i que, com defensava Freire, enfront de la pedagogia de la queixa, sempre, hem de treballar cada dia des de la pedagogia de la possibilitat, des del compromís. Perquè hi ha alternatives. I són urgents, necessàries, desitjables, realitzables i bellíssimes.